

Стратегія

макропруденційної
політики

Вступ	3
Основи макропруденційного регулювання	4
Що таке макропруденційна політика і для чого вона потрібна	4
Цілі макропруденційної політики	5
Принципи макропруденційної політики	6
Макропруденційні інструменти	7
Упровадження макропруденційної політики в Україні	10
Чому Україна потребує макропруденційного регулювання	10
Інституційне середовище	12
Взаємодія з іншими видами економічної політики	13
Інформаційне підґрунтя	16
Практика макропруденційної політики в Україні	17
Етапи проведення макропруденційної політики	17
Роль стрес-тестування	19
Фокус макропруденційної політики	20
Цілі та інструменти макропруденційної політики в Україні	24
Система комунікацій	26
Глосарій	28

Вступ

Національний банк України (далі – Національний банк) публікує Стратегію макропруденційної політики (далі – Стратегія), в якій детально та доступно описано систему макропруденційного регулювання та те, як Національний банк застосовуватиме його в Україні.

Публікація Стратегії сприятиме прозорості, зрозумілості та передбачуваності макропруденційної політики для учасників фінансового ринку. Це підвищить її ефективність у досягненні основної мети – фінансової стабільності в Україні. У багатьох країнах світу макропруденційне регулювання стрімко розвивається протягом останніх десятиріч після глобальної кризи. В Україні глибокі кризи 2008–2009 та 2014–2016 років загострили необхідність підтримання фінансової стабільності. І тому в середині 2015 року в Законі України "Про Національний банк України" (далі – Закон про Національний банк) було закріплено, що сприяння фінансовій стабільності – друга за важливістю функція Національного банку після підтримання цінової стабільності. Таким чином, Національний банк, по суті, отримав мандат на розроблення та проведення макропруденційної політики в Україні. Пропонована Стратегія закладає основу для цього.

У першій частині Стратегії наведено короткий теоретичний огляд суті, цілей, принципів та інструментів макропруденційної політики. Другу частину присвячено особливостям макропруденційного регулювання в Україні. Третя – розкриває практичні питання реалізації

макропруденційної політики в Україні. У ній Національний банк загострює увагу на ключових ризиках, реалізація яких може порушити нормальне функціонування фінансового сектору, та способах протидії їм. Також наведено приблизний перелік макропруденційних інструментів, які Національний банк використовує або використовуватиме згодом, щоб забезпечити фінансову стабільність.

Стратегію було вперше обговорено на засіданні Комітету з фінансової стабільності та затверджено Правлінням Національного банку в листопаді 2018 року.

Із 1 липня 2020 року Національний банк набув повноваження з регулювання та нагляду за страховими, фінансовими, лізинговими та факторинговими компаніями, кредитними спілками, іншими небанківськими фінансовими установами. Ці зміни, а також перших кілька років реалізації макропруденційної політики Національного банку, що супроводжувалися пандемією COVID-19 та широкомасштабною агресією росії проти України, зумовили необхідність оновлення Стратегії, яку Правління Національного банку затвердило в грудні 2020 року.

Цю Стратегію з урахуванням нових викликів, насамперед війни, було розглянуто на засіданні Комітету з фінансової стабільності 8 листопада та затверджено Правлінням Національного банку в грудні 2024 року.

Основи макропруденційного регулювання

Що таке макропруденційна політика і для чого вона потрібна

Макропруденційна політика запобігає накопиченню та реалізації системних ризиків у фінансовому секторі, щоб не допустити перебоїв у його функціонуванні. Кінцева мета макропруденційної політики – забезпечення фінансової стабільності, тобто стану фінансової системи, за якого вона здатна належно виконувати основні функції – фінансове посередництво та здійснення платежів – й успішно протистояти кризовим явищам. Досягнення цієї мети сприятиме сталому економічному зростанню.

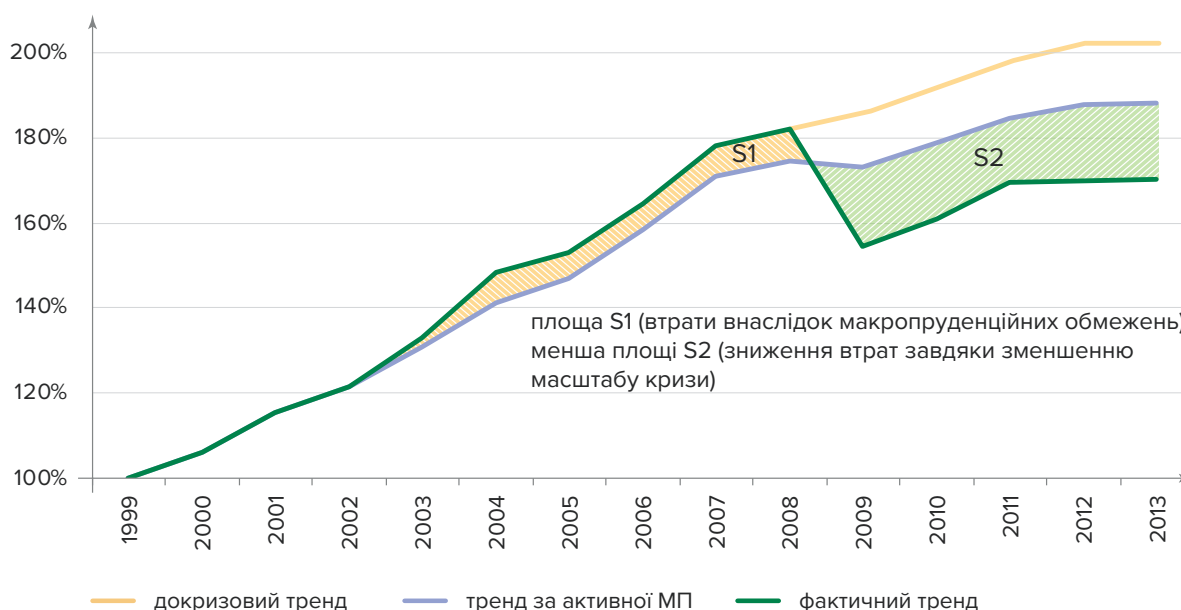
Виникнення макропруденційної політики – результат переосмислення історії економічних криз. Світовий досвід свідчить, що для гарантування належного функціонування фінансової системи в кризові періоди недостатньо мати ефективний нагляд за окремими фінансовими установами, адже система не є простою сумою окремих складових. Стійкість навіть усіх без винятку учасників фінансового ринку поодиночі не завжди забезпечує стійкість та безперебійну роботу фінансового сектору в цілому. Наприклад, добре капіталізований банк виконає свої зобов'язання перед вкладниками навіть під час кризи, проте може

тимчасово відмовитися від нового кредитування, поглиблюючи рецесію. З цього випливає висновок: фінансовий сектор потрібно регулювати не лише на рівні окремих установ, але і як систему загалом.

Макропруденційна політика не здатна повністю усунути системні ризики, але може не допустити їх надмірного накопичення та знизити ймовірність їх реалізації. Таким чином, вона підвищує стійкість економіки, знижує волатильність ВВП, що підтверджують результати емпіричних досліджень¹. Однак ця політика може мати й негативні побічні ефекти, наприклад, тимчасове погіршення доступу населення та бізнесу до кредитних ресурсів. Це може зумовлювати порівняно нижчі темпи економічного зростання – плату за стійкість до фінансових криз.

Складність макропруденційної політики полягає в тому, що відповідні інструменти слід застосовувати тоді, коли ризики для фінансової системи здаються незначними. У такі моменти уповноваженим особам може бракувати рішучості [так званий ефект небажання діяти (англійською мовою inaction bias)], адже в період кредитної експансії доцільність обмежень складно донести до учасників ринку, політиків та домогосподарств.

Схема впливу макропруденційної політики на економічний цикл (ВВП 1999 року = 100%)

¹ bis.org/publ/qtrpdf/r_qt1709g.pdf

Поява макропруденційної політики

Теоретична концепція макропруденційної політики була сформована наприкінці 1970 років. На практиці її почали масово застосовувати лише після трьох криз: японської 1990 року, азійської кінця 1990 років і глобальної 2007–2008 років. У 1980-х роках макропруденційна політика з'явилася в документах Банку міжнародних розрахунків, як новий, окремий вид політики, спрямований на підтримку стійкості фінансової системи в цілому.

Уперше макропруденційні заходи застосували центральні банки Гонконгу в 1990 роках, Південної Кореї та Сінгапуру в 2000 роках у відповідь на надмірний приплив капіталу. Після кризи 2008–2009 років "макропруденційна концепція" набула значного поширення. У центральних банках почали створювати окремі підрозділи з фінансової стабільності, спеціалізовані на макропруденційних аналізі й регулюванні, а також оприлюднювати звіти про фінансову стабільність.

На міжнародному рівні в 2009 році було створено Раду з фінансової стабільності, а в 2010 році – Європейську Раду системних ризиків (далі – ESRB). Також у 2010 році Базельським комітетом з банківського нагляду (далі – BCBS) було узгоджено Базель III, а в 2013 році – прийнято нові Регламент та Директиву про вимоги до капіталу – CRR/CRD IV, які, зокрема, упроваджували макропруденційні інструменти. ESRB оприлюднила рекомендації до макропруденційної політики, утілені в посиленні мандатів центральних банків із забезпечення фінансової стабільності, створенні міжвідомчих рад / комітетів з фінансової стабільності високого рівня.

Новою тенденцією стало поширення макропруденційної політики на небанківський фінансовий сектор². Нині регулятори зосереджують увагу на вдосконаленні вимог передусім до страхових компаній, ключових елементів інфраструктури фінансових ринків, а також

на вирівнюванні регуляторних умов для всіх кредиторів. Аналіз ролі небанківських фінансових установ поглиблюється, нові епізоди волатильності та шоків ліквідності в окремих сегментах світового фінансового ринку у 2020 та 2022 роках спричинили додаткову увагу до стійкості його учасників. Проте цілісна макропруденційна політика стосовно небанківського фінансового сектору в Європейському Союзі (далі – ЄС) ще тільки формується³.

На сьогодні спостерігається зростання ролі ризиків ESG, кіберризиків та ризиків, пов'язаних із віртуальними активами, для фінансової стабільності. Ці ризики привертають щораз більшу увагу регуляторів на європейському та світовому рівнях, тож вони напрацьовують інструменти їх аналізу та контролю за ними. Водночас нині спектр інструментарію з управління цими ризиками виходить за межі макропруденційної політики та вимагає окремого комплексного погляду.

Цілі макропруденційної політики

Одна з фундаментальних цілей багатьох центральних банків світу – сприяння фінансовій стабільності, що є передумовою сталого економічного зростання. Для досягнення цієї цілі регулятори запобігають накопиченню системних ризиків, щоб знизити вірогідність виникнення кризових явищ, а також посилюють стійкість фінансового сектору.

Відповідно до рекомендацій ESRB стратегічні цілі макропруденційної політики досягаються через низку тактичних (проміжних) цілей.

Для досягнення проміжних цілей центральні банки та інші регулятори використовують макропруденційний інструментарій. Вибір інструменту залежить від індикаторів та ознак ризику, що виникатимуть у певний момент.

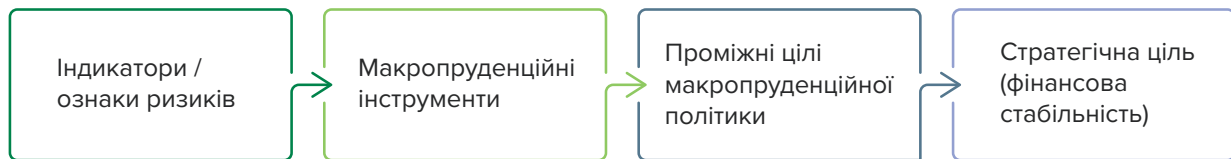
² ESRB ініціювала обговорення макропруденційної стратегії для небанківського фінансового сектору ще у 2016 році, проте формулювання підсумкового документа досі не завершено. Рекомендації ESRB за межами банківського сектору наразі адресовані лише інвестиційним фондам та центральним контрагентам (esrb.europa.eu/pub/pdf/reports/20160718_strategy_paper_beyond_banking.en.pdf).

³ finance.ec.europa.eu/regulation-and-supervision/consultations-0/targeted-consultation-assessing-adequacy-macroprudential-policies-non-bank-financial-intermediation_en.

Система цілей макропруденційної політики⁴

Етапи досягнення стратегічної цілі

Принципи макропруденційної політики

Проводячи макропруденційну політику, регулятори керуються низкою принципів, спрямованих забезпечити дієвість заходів. Дотримання цих принципів – запорука ефективності регулювання.

1. Незалежність. Макропруденційна політика має бути незалежною від інших функцій центральних банків і регуляторів (від монетарної політики, мікропруденційного нагляду) та від зовнішніх впливів фінансового сектору чи органів влади. Це дасть змогу не допустити домінування короткострокових цілей над довгостроковими. Наприклад, під час економічного похвального фінансові установи можуть не погоджуватись із посиленням регуляторних вимог до них. Для стримування цього тиску центральний

банк або інші регулятори мають дотримуватись принципу незалежності.

2. Прозорість. Цілі та підстави для застосування макропруденційних інструментів повинні бути зрозумілими для учасників фінансового ринку та громадськості. Центральний банк повинен вчасно інформувати про регуляторні зміни відповідні цільові аудиторії, щоб вони мали достатньо часу для підготовки до реагування на ці зміни.

3. Превентивний підхід. Центральний банк повинен заздалегідь визначати системні ризики та вчасно вживати заходів, щоб звести їх до мінімуму. Якщо рівень загроз у певний момент оцінити важко і доводиться обирати між бездіяльністю чи потенційно

⁴ Оригінальні назви проміжних цілей макропруденційної політики, визначених ESRB:

- 1) Mitigate and prevent excessive credit growth and leverage;
- 2) Mitigate and prevent excessive maturity mismatch and market illiquidity;
- 3) Limit direct and indirect exposure concentrations;
- 4) Limit the systemic impact of misaligned incentives with the view to reducing moral hazard;
- 5) Strengthen the resilience of financial infrastructures.

Моральний ризик – ситуація, коли одна сторона приймає ризик, усвідомлюючи, що в разі його реалізації вона не нестиме витрат, які нестиме або повинна буде компенсувати інша сторона.

надмірним реагуванням, то центральний банк, найімовірніше, обере друге, адже втрати від криз зазвичай перевищують недонадходження від запровадження макропруденційних обмежень.

4. **Розважливність/гнучкість (принцип англійською мовою "guided discretion").** Макропруденційні інструменти слід застосовувати відповідно до заздалегідь визначених правил. Відхилення від них можливі лише тоді, коли подібні рішення будуть належно обґрунтовані.
5. **Координація.** Ефективність макропруденційної політики залежить від її координації з іншими видами політики, що належить до компетенції центрального банку та інших органів влади. Центральний банк повинен забезпечувати належну координацію.
6. **Пропорційність.** У результаті застосування макропруденційних інструментів до фінансових установ висуватимуться певні вимоги. Вони мають бути пропорційні внеску конкретної установи в загальний розмір системного ризику.
7. **Уникнення регуляторного арбітражу.** Макропруденційна політика буде ефективною лише тоді, коли учасники фінансового ринку не матимуть змоги уникнути обмежень, мігруючи в менш регульовані сегменти. Макропруденційні інструменти мають бути націлені передусім на ті об'єкти та операції, що не можуть перейти в суміжні сегменти фінансового ринку без значних втрат.
8. **Враховання національних особливостей фінансової системи.** Макропруденційна політика повинна враховувати національні особливості фінансової системи, щоб обрані інструменти були дієвими та сприяли досягненню цілей. Наприклад, в Україні до таких особливостей належать велика частка державних банків і незначний обсяг активів небанківського фінансового сектору.

Макропруденційні інструменти

Макропруденційні інструменти прийнято поділяти на інструменти капіталу, ліквідності та інші, зокрема секторальні. Тим часом жодна класифікація не може бути повною, адже регулятори створюють нові, додаткові інструменти, якщо цього потребують стан та національні особливості фінансового сектору. Вибір інструменту залежить від проміжних цілей, яких потрібно досягнути. Водночас часто за допомогою одного інструменту досягають кількох цілей. Крім того, деякі макропруденційні

інструменти можна розділити за функціональним спрямуванням, тож інструменти для кредитних установ можуть відрізнятися від тих, що застосовуються до інших сегментів фінансового ринку чи об'єктів інфраструктури. Нижче подано опис найпоширеніших у світовій практиці інструментів.

Інструменти капіталу

Контрциклічний буфер капіталу (англійською мовою countercyclical capital buffer, ССyB).

Суть інструменту полягає у встановленні вищих вимог до капіталу (буфера) у період кредитної експансії з можливістю зниження вимог або повної його деактивації в моменти економічного спаду, коли системні ризики матеріалізуються. Мета інструменту – знизити проциклічність фінансової системи. Запровадження контрциклічного буфера капіталу підвищує стійкість фінансової системи, захищає її від потенційних утрат та опосередковано обмежує експансивну фазу кредитного циклу. Основний критерій для встановлення чи зняття буфера – розрив між темпами зростання обсягів кредитів та ВВП. Крім цього, беруться до уваги й інші індикатори, зокрема співвідношення цін на житло та доходів населення, частка витрат на обслуговування боргів у доходах домогосподарств та нефінансових корпорацій тощо. Суть інструменту полягає у встановленні вищих вимог до капіталу (буфера) у період кредитної експансії з можливістю зниження вимог або повної їх деактивації в моменти економічного спаду, коли системні ризики матеріалізуються. Мета інструменту – знизити проциклічність кредитування. Запровадження контрциклічного буфера капіталу підвищує стійкість фінансової системи, захищає її від потенційних втрат та опосередковано обмежує експансивну фазу кредитного циклу. Один з основних критеріїв для встановлення чи зняття буфера – розрив між темпами зростання кредитів та ВВП. Крім того, беруться до уваги й інші індикатори, зокрема співвідношення цін на житло та доходів населення, частка витрат на обслуговування боргів у доходах домогосподарств та нефінансових корпорацій тощо;

Буфер системної важливості для системно важливих фінансових установ (англійською мовою systemically important financial institutions buffer).

Установлюються додаткові вимоги до капіталу системно важливих фінансових установ, банкрутство яких може мати серйозні наслідки для фінансової системи та економіки. Запровадження цього інструменту підвищує здатність таких установ покривати втрати, що зменшує ймовірність кризових явищ та масштаб їх наслідків. Також

буфер може певною мірою нівелювати окремі конкурентні переваги системно важливих фінустанов. Це дає змогу зберегти рівні ринкові умови для малих і середніх установ;

Буфер системного ризику (англійською мовою *systemic risk buffer, SyRB*). Передбачає формування додаткового запасу капіталу для зниження вразливості до довготермінових структурних (нециклічних) системних ризиків. Може застосовуватися до всіх або до окремих груп фінансових установ. За рекомендацією ESRB повинен покривати ризики, що не є вимірюваними, однорідними та стандартизованими, як-то кредитний, ринковий чи операційний ризики. Натомість буфер має створюватися на покриття ризиків, які спричинені, зокрема, високою концентрацією в секторі, високим рівнем взаємопов'язаності, розміром фінансової системи (щодо ВВП), фінансовими інноваціями, що підвищують складність системи;

Буфер консервації капіталу (англійською мовою *capital conservation buffer, CCoB*). Мета інструменту – створити запас капіталу в нестресовий період понад мінімальні обов'язкові вимоги для покриття можливих збитків та недопущення порушення мінімальних вимог до достатності капіталу надалі. Переважно буфер консервації визначають як мікропруденційний інструмент, який може сприяти досягненню макропруденційних цілей;

Коефіцієнт левериджу (англійською мовою *leverage ratio*). Розраховується як співвідношення капіталу 1 рівня та сукупних активів і позабалансових зобов'язань. Підтримання коефіцієнта на необхідному рівні дає змогу обмежувати нарощення кредитними установами активних операцій за рахунок залучених коштів. Слугує додатковим запобіжником надмірного зростання балансів за умови, якщо ваги ризику активів не відображають фактичної ризиковості операцій. Перевагою інструменту є його простота і прозорість, оскільки для його розрахунку активи не розподіляються за ступенем ризику. Базельський комітет з банківського нагляду встановив мінімальне значення коефіцієнта левериджу для банків на рівні 3%.

Інструменти ліквідності

Коефіцієнт покриття ліквідністю (англійською мовою *liquidity coverage ratio, LCR*).

Розраховується як відношення суми наявних у банку високоякісних ліквідних активів до чистих відпливів коштів, що очікуються протягом 30 днів у разі виникнення кризових явищ. Підтримуючи коефіцієнт на певному рівні, фінустанови зберігають достатній рівень ліквідності, щоб пережити кризовий період. LCR часто визначають як мікропруденційний інструмент, який через встановлення додаткових вимог (фіксованих або змінних у часі) може використовуватися для досягнення макропруденційних цілей⁵. Наприклад, регулятори можуть знижувати вимоги до LCR під час системної кризи ліквідності, щоб банки мали змогу повною мірою виконувати свої зобов'язання перед вкладниками;

Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (англійською мовою *net stable funding ratio, NSFR*). Визначає мінімальну частку стабільного (довгострокового) фондування залежно від ліквідності та залишкової строковості активів банку. Інструмент спонукає банки переорієнтовуватися на довгострокові джерела фінансування і не кредитувати на довгий строк, покладаючись виключно на коротке фінансування. Цей коефіцієнт знижує невідповідність між активами та зобов'язаннями, що може допомогти зменшити амплітуду кредитного циклу. NSFR часто визначають як мікропруденційний інструмент, який через встановлення додаткових вимог (фіксованих або змінних у часі) може використовуватися для досягнення макропруденційних цілей.

Вимоги до ліквідності також мають встановлюватися і для небанківських фінансових установ, що залучають кошти населення чи бізнесу, передусім кредитних спілок та страхових компаній.

Інші інструменти

Встановлення граничного співвідношення розміру кредиту та вартості забезпечення (англійською мовою *loan-to-value ratio, LTV*). Інструмент обмежує максимальний розмір кредиту домогосподарствам залежно від вартості забезпечення, що банк отримує за кредитом. Запобігає виникненню бульбашок на ринку нерухомості та надмірному зростанню іпотечного кредитування. Регулятор може встановлювати граничне значення LTV для всіх нових іпотечних кредитів або лише для виданих під заставу тієї нерухомості, ціни на яку зростають найвищими темпами;

⁵ esrb.europa.eu/pub/pdf/reports/esrb.report180115_handbook~c9160ed5b1.en.pdf?437ea9aa6f907daf9aa7e9f8b39f38a4

Встановлення граничного співвідношення суми обслуговування боргу та доходу позичальника (англійською мовою debt-service-to-income ratio, DSTI) або загальної суми кредиту та доходу (англійською мовою debt-to-income ratio, DTI). Інструменти обмежують максимальну суму кредиту, який може отримати домогосподарство, залежно від рівня його доходів. Запобігають надмірному зростанню іпотечного або споживчого кредитування та заборгованості домогосподарств. Нині у світовій практиці інструменти, які обмежують кредитування позичальникам (LTV, DSTI, DTI), нерідко застосовуються як до банків, так і до небанківських фінансових установ.

Плани відновлення діяльності та примусової реструктуризації (резолуції). Щоб криза не захопила фінансову установу знезацька, регулятор вимагає від фінансових

установ завчасної підготовки планів відновлення діяльності. Якщо такий план не спрацьовує, фінустанова⁶ повинна мати план резолюції (виведення з ринку) в оптимальний з точки зору всіх задіяних сторін спосіб. Ці вимоги традиційно стосуються банків, проте можливе їх поширення і на інші фінансові установи.

Підвищені вимоги до розкриття інформації. Регулятор може вимагати від фінустанов частіше або детальніше розкривати певну інформацію. Цей інструмент збільшує поінформованість громадськості про діяльність фінустанов, підвищуючи стійкість фінансової системи. Додаткове розкриття інформації підвищує якість оцінювання ризиків учасниками фінансового ринку, зокрема ризиків платоспроможності та ліквідності контрагентів.

⁶ Зазвичай стосується великих та середніх фінансових установ.

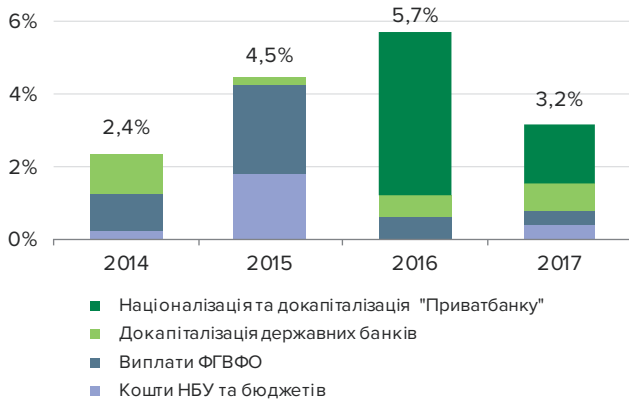
Упровадження макропруденційної політики в Україні

Чому Україна потребує макропруденційного регулювання

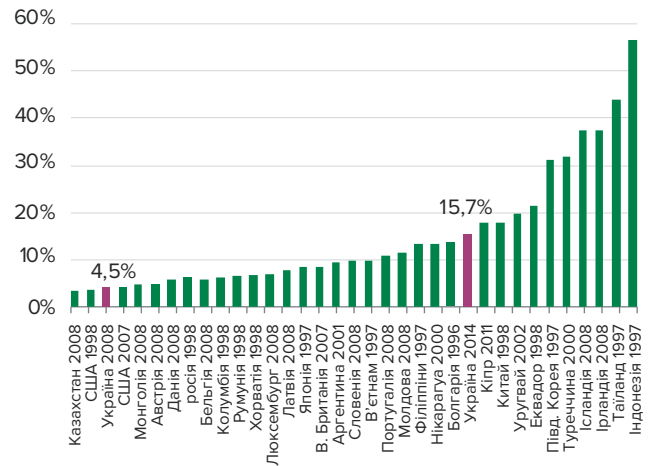
В Україні проблема збереження фінансової стабільності є особливо гострою. За частотою системних банківських криз країна входить до світової трійки лідерів⁷: протягом останніх 20 років вона пройшла через три глибокі фінансові кризи. Остання глибока криза,

що супроводжувалася кризою фінансовою, була у 2014–2016 роках. Прямі фіскальні витрати на подолання її наслідків становили 15,7% від ВВП⁸ відповідних років – це помірна величина порівняно з іншими країнами. Водночас прямі втрати всієї економіки становили понад 38% від ВВП⁹. Наслідки цієї системної кризи ще довго обмежували банківське кредитування та економічне зростання.

Витрати держави на подолання наслідків банківської кризи в Україні у 2014–2017 роках (фіскальні витрати), % ВВП

Витрати держави на подолання банківської кризи за країнами*, % ВВП

Витрати – це частина загальної суми, витраченої державою на реструктуризацію фінансового сектору. До них належать витрати на рекапіталізацію банків, але не входять кошти, витрачені на купівлю активів, які згодом продавали, та на підтримку ліквідності, яку потім банки повертали. Дані по Україні включають кошти рефінансування банків, визнаних неплатоспроможними.

* Вибірка починається з міжнародної кризи 1997–1998 років.

Джерело: Національний банк, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО); Luc Laeven and Fabian Valencia, 2020.

Глибина та частота системних криз в Україні була зумовлена низкою фундаментальних проблем. Серед них – брак ефективного банківського регулювання на мікрорівні та системи підтримки фінансової стабільності, зокрема заходів для запобігання виникненню та накопиченню системних ризиків. Інакше кажучи, банківський сектор не був готовий до криз у минулому. Тому Національний банк був змушений втручатися в ситуацію лише в розпал кризи та вдаватися до потужних і непопулярних серед клієнтів банків заходів, таких як ліміти на зняття депозитів.

Останні дві фінансові кризи мали низку спільних рис, хоча в окремих аспектах відрізнялися.

Криза 2008–2009 років

Цю кризу спричинили циклічні фактори, зокрема швидке нарощення кредитування. Через доступ до дешевого зовнішнього фондування банки інтенсивно кредитували населення та бізнес в іноземній валюті. Позичальники переважно не хеджували валютний ризик, тому значна девальвація гривні негативно вплинула на їхню платоспроможність. Іпотечний сегмент став джерелом системних

⁷ Laeven, Valencia. Systemic Banking Crises Database: a Timely Update in COVID-19 Times, 2020 (repec.cepr.org/repec/cpr/ceprdp/DP14569.pdf).

⁸ Відповідно до оцінок Національного банку.

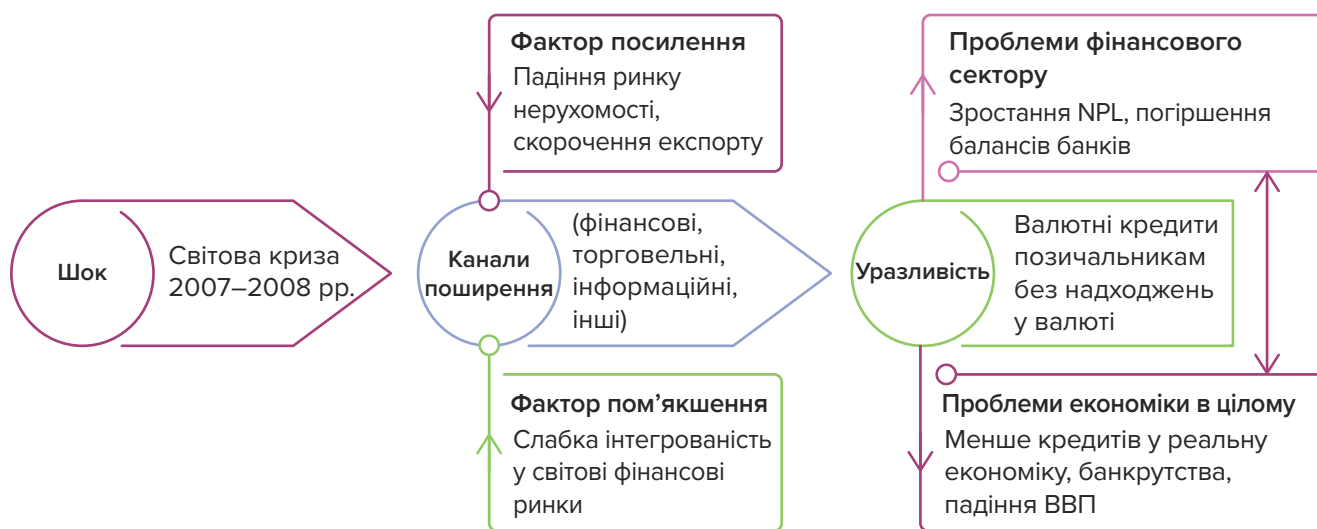
⁹ bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2017R1.pdf?v=4#page=52.

ризиків. Доступне кредитування спричинило різке зростання попиту на житло. Ціни на житлову нерухомість стрімко підвищилися. Це заохотило населення брати кредити на купівлю житла в очікуванні, що ціни на нього і надалі зростатимуть.

Після початку кризи системні ризики реалізувалися

сповна. Унаслідок різкої девальвації гривні боргове навантаження на домогосподарства різко зросло, бо вони переважно не мали доходів у валюті. Ціни на нерухомість різко знизилися в доларовому еквіваленті, зокрема й на заставлену за кредитами нерухомість. Частка непрацюючих валютних іпотечних кредитів після кризи різко зросла.

Реалізація системного ризику (на прикладі кризи 2008 року)

Криза 2014–2016 років

Ця криза мала більш структурний характер через:

- накопичення значних обсягів кредитів пов'язаним із банками особам до початку кризи. Зокрема, понад 97% кредитів у корпоративному портфелі ПриватБанку, найбільшого українського банку, було надано підприємствам, пов'язаним з акціонерами;
- надмірне кредитування державними банками підприємств, пов'язаних із політично впливовими особами: майже 2/3 кредитного портфеля становили саме такі кредити;
- значну кількість кептивних банків, що не займалися фінансовим посередництвом, а лише обслуговували окремі бізнес-групи або спеціалізувалися на виведенні капіталу за кордон та відмиванні нелегальних доходів;
- низьку ліквідність сектору, значні невідповідності між строковістю активів та пасивів;
- високу взаємопов'язаність слабких банків в окремих сегментах, зокрема міжбанківському кредитуванні, що запусало ланцюгову реакцію після банкрутства однієї такої фінансової установи.

Більшість із цих проблем виникла ще до кризи 2008–2009 років. Проте їх не оцінили належним чином, а реакція регулятора на них не була достатньою ні до кризи, ні після її завершення. Дві наведені кризи ілюструють, якою високою може бути ціна недостатньо ефективного регулювання фінансового сектору як на рівні окремих фінансових установ, так і на рівні системи в цілому.

Новітні економічні кризи

Економічні кризи, спричинені пандемією COVID-19 у 2020 році та повномасштабним вторгненням росії в Україну в 2022 році, довели, що реформи, спрямовані на вирішення проблем минулого, запровадження перших макропруденційних вимог до капіталу та ліквідності банків, були кроками в правильному напрямі. Ці кроки, а також ефективний мікропруденційний нагляд створили значний запас міцності і дали змогу сектору успішно пройти період коронакризи. Вперше в історії України фінансовий сектор не поглиблював негативні наслідки економічного спаду, а сприяв збереженню стабільності та безперерійно виконував свої функції.

Тож банки підійшли до кризи, спричиненої повномасштабним вторгненням росії в Україну, зі значним запасом капіталу та ліквідності, операційно стійкими та ефективними, мали плани дій у разі настання несприятливих подій.

У цілому банківська система надзвичайно успішно протистоїть екстремальним викликам війни: банки працюють безперебійно, зберігають ліквідність і капітал, продовжують кредитувати, відновили прибутковність. Довіра до банків та надійна робота системи гарантування вкладів сприяли сталому припливу коштів клієнтів. Платежі в Україні здійснюються безперервно та своєчасно, попри повномасштабну війну. Крім того, обсяги операцій та різноманіття платіжних послуг зростають.

Інституційне середовище

Національний банк – ключовий суб'єкт проведення макропруденційної політики.

Національний банк відповідно до статті 6 Закону про Національний банк у межах своїх повноважень сприяє фінансовій стабільності, у тому числі стабільності банківської системи, за умови, що це не перешкоджає досягненню цінової стабільності. Закон про Національний банк наділяє Національний банк мандатом на формування та проведення макропруденційної політики. Це відповідає нормам ЄС (рекомендаціям Єврокомісії та ESRB¹⁰).

У сприянні фінансовій стабільності Національний банк орієнтується на рекомендації BCBS, ESRB, норми CRR/CRD.

Координація макропруденційної політики в межах повноважень Національного банку здійснюється в межах Комітету з фінансової стабільності (далі – КФС). Це комітет стратегічного рівня для формування політики, його очолює Голова Національного банку. КФС засідає щокварталу або частіше (за потреби).

Основні завдання КФС – визначення системних ризиків, шляхів їх нівелювання, рекомендацій до застосування макропруденційних інструментів, координація дій підрозділів Національного банку для забезпечення фінансової стабільності. КФС надає рекомендації на розгляд Правління Національного банку, яке ухвалює рішення

про макропруденційне реагування.

Якщо виявлений системний ризик перебуває за межами повноважень Національного банку, то КФС може запропонувати Раді з фінансової стабільності його розглянути.

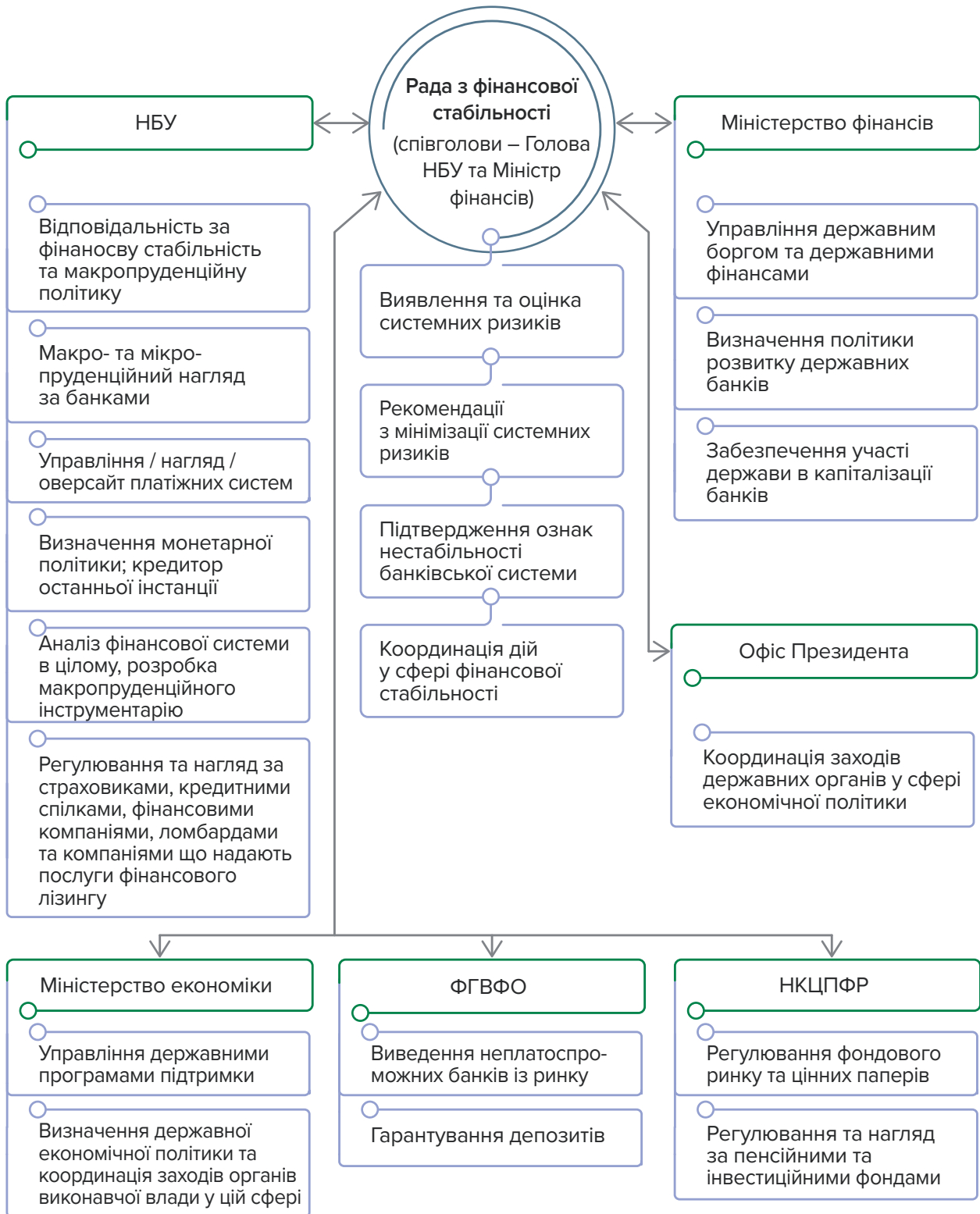
Міжвідомча координація

Фінансова стабільність у країні залежить як від банків, так і від небанківських фінансових установ. Це зумовлює необхідність організувати ефективну взаємодію між Національним банком та іншими регуляторами фінансового сектору для реалізації заходів макропруденційної політики. З цією метою в 2015 році указом Президента України було створено Раду з фінансової стабільності (далі – РФС). Виявлення та нівелювання ризиків для фінансової системи – її ключове завдання. Відповідно до кращих світових стандартів РФС об'єднала ключових регуляторів і державні установи, що сприяють фінансовій стабільності. В умовах викликів воєнного часу до складу РФС приєдналися представники ще двох установ для кращої координації заходів зі сприяння фінансовій стабільності із загальною економічною політикою держави.

РФС – платформа для обговорення загроз для фінансової стабільності на рівні керівників установ-учасниць. За потреби РФС надає рекомендації стосовно нейтралізації ризиків. Установи, яким адресована рекомендація, повинні виконати її або пояснити причини невиконання. Також відповідно до статті 7¹ Закону про Національний банк РФС підтверджує наявність ознак нестійкого фінансового стану банківської системи, а також обставин, що загрожують стабільності банківської та/або фінансової системи держави. Підтвердження РФС таких ознак надає право Національному банку визначати тимчасові особливості регулювання та нагляду за банками. Засідання РФС відбуваються принаймні щокварталу. За їх результатами РФС оприлюднює пресрелізи, а також публікує річні звіти про свою діяльність.

¹⁰ Регламент ЄС (EU) № 1092/2010: "Національні центральні банки повинні відігравати провідну роль у макропруденційному нагляді з огляду на їх знання та досвід, а також наявні повноваження в галузі фінансової стабільності", Рекомендація ESRB від 22.12.2011 (ESRB/2011/3) стосовно макропруденційних мандатів національних органів, рекомендація В.3: "забезпечити провідну роль центральних банків у макропруденційній політиці...".

Рада з фінансової стабільності та ролі установ-учасниць у забезпеченні фінансової стабільності

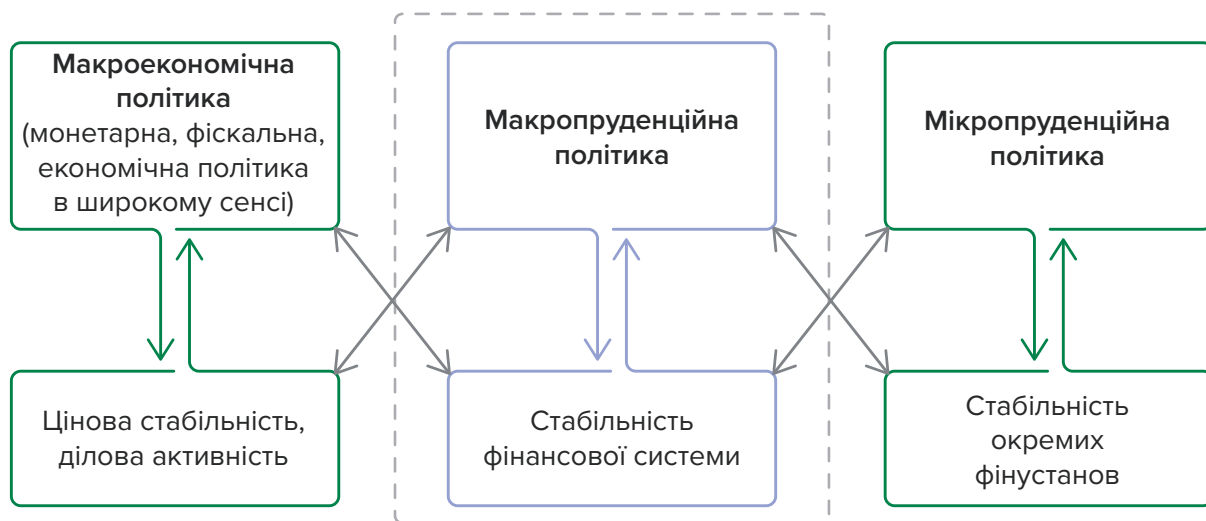

Взаємодія з іншими видами економічної політики

Здійснення ефективного макропруденційного регулювання, крім міжвідомчої координації, потребує взаємодії з іншими напрямками політики

центрального банку. У межах мандата Національного банку макропруденційна політика пересікається з монетарною політикою та мікропруденційним наглядом за діяльністю фінансових установ. Вони реагують на різні виклики й мають різні цілі, проте повинні взаємодіяти і доповнювати одна одну.

Взаємодія видів політики

Монетарна політика

Це частина макроекономічної політики, що має на меті зберегти купівельну спроможність гривні, підтримуючи низькі, стабільні темпи інфляції. Така мета – одна з передумов фінансової стабільності. Водночас стабільніша система, доступніші фінансові послуги підвищують ефективність трансмісійного механізму монетарної політики. Інструменти монетарної політики – це "зброя великого калібру", що впливає на всю економіку, включно з фінансовим сектором. Застосування Національним банком інструментів монетарної політики може сприяти досягненню цілей макропруденційної політики та фінансової стабільності, якщо, впливаючи на перспективи інфляції та економічної активності, вони знижують системний ризик або ускладнення в роботі фінансових ринків. Водночас для стабілізації фінансової системи вони не підходять. Якщо ризики формуються в окремих сегментах та на окремих ринках, то макропруденційна політика є ефективнішою.

Цілі різних видів політики інколи можуть конфліктувати. Наприклад, м'яка монетарна політика може бути виправданою з урахуванням макроекономічних умов, проте створювати такі побічні ефекти, як зростання боргового навантаження позичальників та менш помірковане сприйняття ризиків кредитором в умовах низьких процентних ставок. Перехід до жорсткої монетарної політики може спричинити зниження кредитоспроможності позичальників. Це зумовлює потребу в координації рішень Національного банку з монетарної та макропруденційної політики.

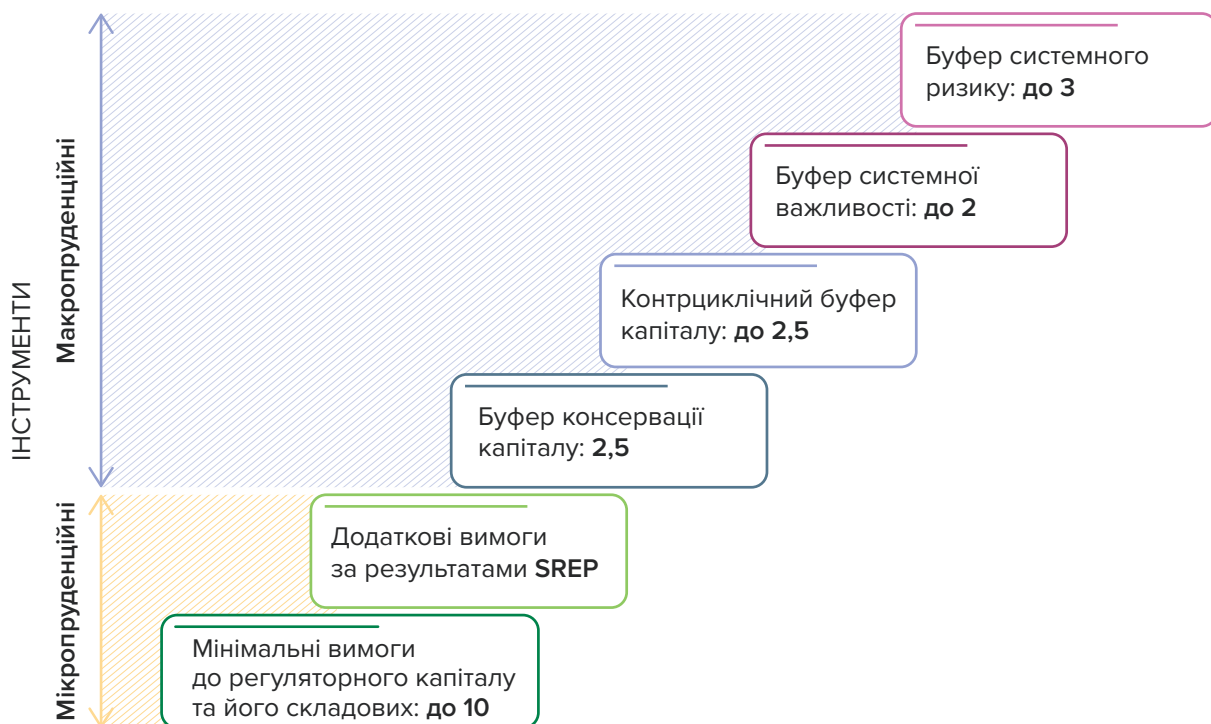
Нагляд за фінансовими установами (мікропруденційний нагляд)

Мета мікропруденційного нагляду – стабільність фінансових установ, захист їхніх вкладників, клієнтів і кредиторів. Стійкість окремих установ є необхідною (проте недостатньою) передумовою міцності фінансового сектору в цілому. Однією з ключових цілей фінансового нагляду є вчасна ідентифікація проблем на рівні окремих установ та вчасне реагування, а в деяких випадках – виведення їх із ринку. Фінансові установи, що не здатні протягом тривалого часу виконувати мінімальні регуляторні вимоги, послаблюють стійкість фінансового сектору.

Водночас між двома видами політики можливі конфлікти інтересів. Наприклад, під час фази зростання макропруденційна політика передбачає накопичення запасів (буферів) капіталу, хоча з точки зору мікропруденційного нагляду окремі установи можуть їх не потребувати. Під час кризи продаж застави банками може упередити погіршення їхнього фінансового стану, але спровокувати терміновий розпродаж активів за заниженими цінами (англійською мовою fire sales).

Однією з ключових сфер перетину мікропруденційного нагляду і макропруденційної політики є встановлення вимог до капіталу банків. Мінімальні вимоги до капіталу – це класичний мікропруденційний інструмент, тоді як контрциклічний буфер, буфер системної важливості та буфер системного ризику – це класичні макропруденційні інструменти. Буфер консервації та буфер, за результатами оцінки банків SREP, є інструментом як мікро-, так і макронагляду.

Загальні вимоги до капіталу банку з урахуванням буферів, у % від активів, зважених за ризиком

Національний банк визнає вищезазначені потенційні конфлікти інтересів між різними видами політики. Внутрішня система комітетів Національного банку працює на засадах колегіальності і залучення керівників зацікавлених підрозділів. Це дає змогу забезпечити обмін інформацією та думками, запобігти конфліктам напрямів політики та гармонізувати заходи й інструменти. Робота комітетів із фінансової стабільності, монетарної політики, нагляду та регулювання діяльності банків, оверсайту платіжної інфраструктури, нагляду та регулювання діяльності ринків небанківських фінансових послуг спрямована, зокрема, забезпечувати координацію макропруденційної, мікропруденційної та монетарної політики.

Валютна лібералізація та макропруденційна політика

Україна – країна з малою відкритою економікою, чутливою до нестабільності на міжнародних фінансових ринках. Тому зовнішній фактор мав дуже велике значення під час минулих криз. Це проявлялося у відпливі валютних коштів із банківського сектору та капіталу за кордон, труднощах із рефінансуванням зовнішніх боргів, скороченням міжнародних резервів Національного банку, значному девальваційному тискові на курс гривні. У таких випадках часто Національний банк

змушений реагувати на ризики запровадження валютних обмежень, використовуючи їх як інструмент макропруденційної політики.

Ухвалений у червні 2018 року Закон України "Про валюту і валютні операції" передбачає вільний рух капіталу. В умовах фінансової стабільності всі перешкоди для транскордонних валютних операцій має бути знято. Водночас із появою ознак нестійкості фінансового сектору Національний банк має право запроваджувати захисні заходи або ж спеціальні тимчасові норми роботи банківського сектору. В умовах війни Національний банк був змушений запровадити обмеження на рух капіталу, а також тимчасово зафіксувати обмінний курс, передусім для забезпечення макроекономічної стабільності. Ці обмеження поступово послаблюються настільки, наскільки дає змогу макроекономічна ситуація. Зокрема, з жовтня 2023 року Національний банк перейшов до режиму керованої гнучкості курсу для посилення стійкості валютного ринку та економіки. Протягом 2023–2024 років Національний банк здійснив низку заходів із валютної лібералізації відповідно до затвердженої Стратегії пом'якшення валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування (далі – Стратегія валютної лібералізації)¹¹.

¹¹ [Стратегія пом'якшення валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування.](#)

Національний банк і надалі дотримуватиметься напрямів, визначених у Стратегії валютної лібералізації, відповідно до якої запровадження, пом'якшення або скасування валютних обмежень не використовується для заміни інструментів монетарної чи валютно-курсової політики. Перевага під час запобігання системним ризикам, пов'язаним із рухом капіталу, також надаватиметься макропруденційним інструментам, а не валютним обмеженням. Поступове гармонійне економічному середовищу пом'якшення валютних обмежень дасть змогу мінімізувати ризики для цінової та фінансової стабільності та підтримати потенціал для сталого економічного відновлення.

Інформаційне підґрунтя

Ефективність макропруденційної політики залежить від якості інформації, на якій вона ґрунтується. На сьогодні в Україні не всі необхідні дані доступні. Збір та публікація частини даних призупинені на період воєнного стану.

Інформація про банківський сектор є найбільш повною. Набувши повноважень із регулювання небанківських фінансових установ, Національний банк сприяє підвищенню їх прозорості та розкриває інформацію про основні показники діяльності, структуру власності, дотримання регуляторних вимог.

Дуже важливим елементом став Кредитний реєстр Національного банку (далі – Кредитний реєстр), до якого банки та небанківські фінансові установи надають інформацію про кредитні операції, за якими заборгованість не менша 50 тисяч гривень. Національний банк може змінювати порогове значення загальної суми зобов'язань (сукупного обсягу боргу) боржника для подання звітності про активні операції. За допомогою Кредитного реєстру Національний банк може регулярно калібрувати коефіцієнти ймовірності дефолту (PD) і втрат у разі дефолту (LGD), які мають використовувати банки для оцінювання кредитного ризику. Також Кредитний реєстр дає змогу моніторити концентрацію кредитних ризиків у системі.

Водночас даних про інші сектори економіки поки що недостатньо. Бракує даних для оцінювання боргового навантаження та поведінки домогосподарств у розрізі груп за доходами. Вони потрібні для коректного розрахунку обмежень на розміри кредитів (LTV, DSTI, DTI). Національний банк разом з іншими зацікавленими інституціями працює над вдосконаленням системи збору даних про стан ринку нерухомості. Національний банк і надалі працюватиме над розширенням наявних даних, підвищенням якості та доступності інформації, необхідної для підготовки рішень із макропруденційної політики.

Джерела інформації стосовно фінансової стабільності за секторами

Практика макропруденційної політики в Україні

Етапи проведення макропруденційної політики

Процес проведення макропруденційної політики складається з чотирьох етапів

Виявлення системних ризиків.

На цьому етапі проводиться аналіз стану ключових ринків на основі відкритих статистичних даних, а також інформації від підрозділів Національного банку, зокрема відповідальних за банківський нагляд та нагляд за небанківськими фінансовими установами, монетарну політику, оверсайт платіжних систем, операції на відкритому ринку. Також беруться до уваги думки іншого регулятора фінансового сектору.

Для виявлення ризиків використовуються кількісні та якісні індикатори й експертні судження, зокрема такі:

- макроекономічна, грошово-кредитна, банківська статистика, статистика небанківських фінансових установ, показники фінансового, реального секторів та ринку нерухомості;
- показники платоспроможності фінансово-промислових груп – найбільших позичальників українських банків, сектору домогосподарств;
- опитування банків та інших учасників фінансового ринку.

Орієнтовний перелік індикаторів для відстежування ризиків фінансових установ¹²

Проміжні цілі	Індикатори
Обмеження та недопущення надмірного зростання кредитування й боргового навантаження	<ul style="list-style-type: none">▪ Відхилення співвідношення кредитування та ВВП від довгострокового тренду.▪ Динаміка кредитування, в тому числі за секторами економіки.▪ Коефіцієнт левериджу (співвідношення капіталу 1 рівня до сукупних активів та позабалансових зобов'язань).

¹² Більшість наведених показників прямо стосується передусім кредитних установ, особливо для цілі "Обмеження та недопущення надмірного зростання обсягів кредитування й боргового навантаження". Проте частково вони можуть бути застосовані до ширшого кола фінансових інституцій. Надалі перелік індикаторів може бути розширений, особливо для небанківського фінансового сектору.

Проміжні цілі	Індикатори
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Достатність капіталу. ▪ Динаміка частки непрацюючих кредитів. ▪ Рівень покриття непрацюючих кредитів резервами. ▪ Динаміка цін на житло та їх відхилення від довгострокового тренду. ▪ Динаміка LTV для нових іпотечних кредитів. ▪ Співвідношення заборгованості населення та його доходів. ▪ Динаміка співвідношення цін на житло і доходів населення. ▪ Динаміка співвідношення цін на житло та вартості його оренди. ▪ Динаміка вартості оренди та вакантності на ринку комерційної нерухомості. ▪ Умови та стандарти кредитування (на основі опитування кредиторів). ▪ Індекс фінансового циклу. ▪ Карта ризиків фінансового сектору
Недопущення дефіциту ліквідності	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Співвідношення обсягів кредитів та депозитів. ▪ Коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR). ▪ Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR). ▪ Структура зобов'язань за строками. ▪ Ліміти відкритої валютної позиції. ▪ Частка зовнішніх запозичень у структурі зобов'язань банків. ▪ Динаміка CDS за борговими інструментами України та банків. ▪ Індекс фінансового стресу
Обмеження концентрації ризиків	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Структура кредитного портфеля за секторами. ▪ Регіональна структура кредитного портфеля. ▪ Валютна структура кредитного портфеля. ▪ Концентрація кредитування за окремими фінансово-промисловими групами. ▪ Рівень взаємозв'язків між банками / фінустановами
Обмеження системного впливу викривлених стимулів	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Співвідношення активів фінансового / банківського сектору та ВВП. ▪ Частка системно важливих банків у загальному обсязі виданих кредитів та депозитів фізосіб. ▪ Частка системно важливих платіжних систем у загальному обсязі операцій. ▪ Динаміка відсоткових ставок. ▪ Чиста процентна маржа. ▪ Рентабельність капіталу

Вибір та калібрування інструментів.

Національний банк вибирає такий макропруденційний інструмент, який найбільше відповідає виявленому системному ризику. Під час вибору макропруденційних інструментів Національний банк ураховує такі фактори: масштаб системного ризику (стосується всього сектору чи його частини), його походження (від позичальників чи кредиторів); спосіб дії інструментів (вплив на активи / пасиви фінансової установи або на її поведінку на ринку), їх вплив на фінансовий цикл (стримування зростання чи обмеження падіння), наявність побічних / небажаних ефектів їх дії. Далі відбувається їхнє узгодження з іншими видами політики Національного банку та калібрування відповідно до масштабу й зони поширення ризику, умов та перспектив розвитку фінансового сектору. Інструменти мають бути завчасно визначені та відкалібровані на випадок необхідності їх активації.

У своєму виборі Національний банк орієнтується на базовий перелік інструментів, запропонований ESRB, але за потреби може використовувати й інші макропруденційні заходи, зокрема для нівелювання

ризиків, характерних виключно для українського фінансового сектору.

Під час вибору інструментів Національний банк орієнтуватиметься на функціональний підхід, який стає все більш поширеним у європейській практиці. Це означає, що інструмент застосовуватиметься до всіх фінансових установ (банків та небанківських фінансових установ), які виконують однакову функцію у фінансовій системі, наприклад, здійснюють споживче кредитування.

Макропруденційне реагування.

Залежно від ситуації Національний банк може реагувати на системні ризики такими способами:

- попередження про ризики – повідомлення учасників фінансового ринку, інших регуляторів, органів влади, громадськості про ризики для фінансової стабільності. Це обов'язковий етап. Макропруденційне реагування вичерпується лише ним, якщо застосування макропруденційних обмежень передчасне, недоцільне або неможливе;
- запровадження макропруденційних інструментів – якщо попередження про ризики замало,

Національний банк використовуватиме макропруденційні інструменти, проаналізувавши переваги та недоліки їх застосування перед запровадженням. Рішення про запровадження макропруденційних інструментів та їхні параметри рекомендує КФС і затверджує Правління Національного банку. Якщо ризики не можуть бути усунені завдяки заходам Національного банку, він ініціюватиме їх розгляд на засіданні РФС або ініціюватиме залучення інших відомств. Національний банк заздалегідь повідомляє учасників фінансового сектору про запровадження більшості макропруденційних інструментів.

Оцінювання впливу макропруденційної політики.

Національний банк збирає інформацію про результати застосування макропруденційних інструментів та оцінює її, щоб чітко розуміти всі ефекти. Після запровадження інструменту Національний банк вивчить його вплив на фінансову систему на основі аналізу звітності окремих фінансових установ, основних параметрів фінансової системи та ринків, динаміки настроїв учасників фінансового ринку. Це дасть змогу визначити, чи правильно був ідентифікований ризик, чи вдалося досягти проміжних цілей та оцінити дієвість макропруденційного інструменту. Оцінки окремих інструментів формуватимуть інтегральну оцінку макропруденційної політики.

Національний банк також *ex ante* та *ex post* досліджує трансмісійний механізм інструментів, щоб краще зрозуміти їх функціонування та точніше їх калібрувати. Для оцінювання ефективності застосованих інструментів Національний банк використовуватиме моделювання та відгуки учасників ринку.

Роль стрес-тестування

Важливу роль у виявленні системних ризиків відіграє стрес-тестування. У сценарії стрес-тестів закладено погіршення макроекономічних, галузевих та специфічних фінансових показників. Тому стрес-тестування дає змогу оцінити, як вплине на фінансові установи той чи інший економічний шок, до яких втрат для системи він призведе. Навіть якщо закладений у сценарії шок ніколи не реалізується, в результаті тестування Національний банк отримує багато інформації. Вона буде підставою для вжиття заходів реагування чи надання рекомендацій окремим фінустановам або запровадження макропруденційних інструментів.

Національний банк проводить стрес-тестування банків на мікро- та макрорівнях. Водночас через незначний обсяг та відсутність системних ризиків для небанківських фінансових установ проведення

стрес-тестування для них нині не передбачається. У світовій та європейській практиці поширеним стало стрес-тестування страховиків. Зокрема, агенція ЄС з нагляду за страховиками та пенсійними фондами (EIOPA) проводить такі стрес-тестування кожні два роки. Національний банк може з часом запровадити подібні стрес-тестування для українських страхових компаній.

Для цілей проведення стрес-тестування важливо відповісти на питання "Що б могло бути з банками, якби реалізувався найгірший сценарій, навіть якщо регулятор повністю впевнений, що ймовірність його настання в осяжному майбутньому є мізерною?". Стрес-тестування не є пошуком відповіді на питання про те, що відбуватиметься з банками найближчими роками.

Мікрострес-тестування банків

Як правило, перед проведенням мікрострес-тестування Національний банк оцінює якість активів банків. Самі тести детально моделюють діяльність окремих фінустанов. Тестування відбувається за принципом згори вниз, тобто Національний банк проводить розрахунки на основі інформації, отриманої від банків. За результатами мікрострес-тестування Національний банк встановлюватиме додаткові вимоги до банків – сформулювати додатковий запас капіталу чи реструктурувати активи та бізнес-процеси. Їх виконання повинно забезпечити стійкість банків у разі кризи.

Щороку Національний банк тестуватиме банки, на які припадає значна частина активів банківського сектору. Малих банків це не стосуватиметься, адже втрата ними капіталу в період кризи не створює системних ризиків.

Макрострес-тестування

Макрострес-тестування проводиться для сектору в цілому, здебільшого без заглиблення в діяльність окремих установ. Для розроблення сценаріїв використовується макрофінансова модель – напівструктурна модель, розроблена для макропруденційного аналізу шляхом сценарного аналізу з урахуванням двосторонніх зв'язків фінансового сектору та реальної економіки. Якщо тестування виявить системні ризики щодо багатьох банків, Національний банк може вдаватися до застосування макропруденційних інструментів.

Макрострес-тестування може ґрунтуватися на підсумках індивідуального оцінювання банків. Тоді воно додатково моделює взаємозв'язки фінустановами, що можуть призвести до ланцюгової реакції (англійською мовою *feedback loop*).

Макроекономічні сценарії для стрес-тестування Стрес-тести у більшості випадків містять два макроекономічних сценарії: базовий

та несприятливий. Найвагоміші фактори ризику є основою моделювання несприятливого сценарію, за яким Національний банк оцінює стійкість банків до кризових явищ. Базовий сценарій дає змогу отримати основу для порівняння, а також виявити слабкі сторони поточної бізнес-моделі банків навіть, якщо немає зовнішніх шоків. Національний банк розробляє сценарії на три роки. Такий період дає змогу змоделювати всі стадії кризи – від її розгортання до початку відновлення економіки.

Базовий сценарій загалом відповідає макроекономічному прогнозу Національного банку. Несприятливий сценарій моделює глибoku, але можливу кризу (англійською мовою *severe but plausible scenario*). Він не обов'язково повинен враховувати досвід попередніх криз та не є альтернативним макроекономічним прогнозом Національного банку.

Під час моделювання сценарію беруться до уваги чотири ключові групи показників:

- обсяги ВВП і виробництва – припускається, що вони суттєво знизяться, водночас у різних секторах по-різному;
- обмінний курс – передбачається значна девальвація гривні;
- інфляція – припускається, що в період кризи ціни зростатимуть прискореними темпами, зокрема внаслідок девальвації;
- відсоткові ставки – закладається різке зростання облікової ставки Національного банку та комерційних ставок, унаслідок чого процентний спред та маржа банків переважно знижуватимуться. Крім того, можуть виникати несприятливі зміни цін фінансових інструментів, що утримують банки.

Залежно від розвитку фінансового сектору та економіки Національний банк змінюватиме перелік факторів ризику в несприятливому сценарії. Можливе й використання реверсивного стрес-тестування (англійською мовою *reverse stress-testing*): для цього спочатку визначається розмір збитків, які банки повинні мати змогу абсорбувати, і, зважаючи на це, моделюється динаміка ключових макроекономічних показників, що формують відповідні збитки.

Моделювання для окремих банків або сектору в цілому не має на меті отримати максимально точний прогноз їхніх фінансових показників. Це неможливо через припущення статичного балансу. Водночас базовий та несприятливий сценарії дають змогу оцінити, як можуть реалізуватися наявні дисбаланси та як це вплине на прибутковість і капітал банків.

Національний банк планує щорічно інформувати банки та громадськість про макроекономічні сценарії для стрес-тестування, докладно пояснюючи логіку їх побудови. Національний банк зберігає відданість принципу відкритості результатів стрес-тестування для підвищення прозорості системи й довіри до дій регулятора та банків.

Фокус макропруденційної політики

Системні ризики можуть змінюватися залежно від етапу розвитку фінансового сектору, фази фінансово-економічного циклу, зовнішніх умов. Але на сьогодні в Україні є низка ризиків тривалої дії. Ці ризики зосереджені переважно в банківському секторі, водночас системні ризики в небанківському секторі на сьогодні є мінімальними. Національний банк відстежуватиме їхній розвиток, а за потреби вдаватиметься до макропруденційного регулювання. Заходи макропруденційної політики застосовуватимуться співмірно загрозі, ураховуючи реалії повномасштабної війни.

Коротка строковість фондування банків

За останні 15 років структура фондування банків суттєво змінилася. Частка зовнішнього боргу в зобов'язаннях банків скоротилася з 38% у 2008 році до 2.4% у середині 2024 року¹³. Водночас частка коштів клієнтів у зобов'язаннях банків у середині 2024 року перевищувала 92%. З одного боку, банківський сектор незалежний від світових ринків боргу, що обмежує канали впливу зовнішніх кризових явищ на Україну. З іншого, – виник новий виклик: коротка строковість коштів населення та бізнесу, що підвищує ризик ліквідності. Понад 65% сукупних зобов'язань банків у гривні є коштами на вимогу. Тому потрібно стимулювати банки тримати більшу частину активів у високоліквідних складових, а також подовжувати структуру фондування, наприклад, залучати депозити на довший строк. Із цією метою з грудня 2018 року було запроваджено норматив LCR, який банки успішно виконують. А з 2021 року запроваджено норматив NSFR, покликаний поліпшити збалансованість строковості активів та зобов'язань. Вже під час війни Національний банк підвищував рівень та вдосконалив дизайн вимог до обов'язкових резервів банків, що сприяло підвищенню частки строкових депозитів.

Можливі дії Національного банку: запровадження жорсткіших вимог до внутрішньої практики управління ліквідністю банків; зміна нормативів обов'язкового резервування.

Ефект від застосування інструментів: продовження строковості фондування, усунення розривів

¹³ Розраховано як відношення валового зовнішнього боргу до зобов'язань інших депозитних корпорацій (банків).

строковості між активами й пасивами, формування запасу ліквідності шляхом тримання більшої частки активів у високоліквідних складових.

Висока частка балансів банківського сектору в іноземній валюті

Історично частка активів та зобов'язань банків в іноземній валюті була значною і досягала 60% у 2016 році. Понесені в минулому втрати негативно вплинули на бажання бізнесу до валютного кредитування, законодавчі заборони унеможливають кредитування населення в іноземних валютах, а заходи Національного банку додатково спонукають банки підвищувати привабливість гривневих активів для клієнтів. Тож останніми роками триває процес поступового зниження частки активів та пасивів в іноземних валютах. Проте через девальвацію гривні частка валюти в балансах залишається високою й досі: валютна складова в депозитах та валових кредитах становить близько 30%. Так рівні створюють системні ризики, зокрема підвищують валютний ризик банків, особливо в умовах значних макроекономічних дисбалансів через війну. Крім того, стрес-тестування свідчить про те, що значна кількість корпоративних клієнтів банків може припинити обслуговувати кредити, якщо гривня суттєво знеціниться. Національний банк стимулюватиме банки і надалі знижувати ступінь доларизації своїх балансів. Зокрема, Національний банк зберігає нестимулюючий ефект норми резервування: спред 10% між нормами резервування коштів у гривні та в іноземних валютах.

Можливі дії Національного банку: запровадження додаткових ваг ризику для валютних активів, жорсткіших вимог до оцінювання кредитного ризику за кредитами в іноземній валюті, надання рекомендацій банкам для зниження частки валютних кредитів у портфелях.

Ефект від застосування інструментів: зниження валютного ризику для банків та їхніх клієнтів.

Висока частка державного капіталу в банківському секторі

Частка державних банків у банківському секторі завжди була високою, але внаслідок криз зростала ще більше. Після націоналізації ПриватБанку в грудні 2016 року вона додатково різко зросла більш як на 20 в. п. за активами. Під час повномасштабної війни держава набула у власність ще три банки і наростила частку в секторі до понад 53% активів та 64% депозитів населення. До 2014 року державні банки були джерелом кредитування бізнесу наближених до влади осіб. Більшість таких кредитів стала непрацюючою і досі не врегульована, залишаючись тягарем для фінустанов. На сьогодні таку практику припинено, але в діяльності держбанків

залишається багато проблем, зокрема нижча порівняно з більшістю банків капіталізація та ефективність, що демонстрували проведені стрес-тести. Додаткова проблема полягає в тому, що ці фінустанови не орієнтовані на максимізацію прибутку, але внаслідок свого розміру формують тенденції ціноутворення на пасиви та активи. В умовах війни зростає роль державних банків у фінансуванні пріоритетних галузей економіки та критично важливих для її функціонування підприємств. Водночас домінування державних банків у секторі стримує конкуренцію, а поставлені завдання можуть здійснюватися навіть за суттєво меншої частки держави в секторі. Тому надалі потрібно виконувати стратегію зниження частки державних банків у секторі, відповідні завдання повинні бути відображені в стратегіях державних банків.

Можливі дії Національного банку: сприяння оновленню стратегій розвитку державних банків та подальший активний моніторинг виконання оновлених стратегій, спрямованих на усунення наявних проблем, а також планів зі скорочення обсягів непрацюючих активів, установлення буферів системної важливості та системного ризику, формування вимог щодо посилення управління ризиками.

Ефект від застосування інструментів: зниження частки державного капіталу в банківському секторі, посилення конкуренції, підвищення операційної та фінансової ефективності державних банків.

Вагома роль субсидійованого кредитування

Щоб полегшити доступ населення та бізнесу до кредитів, уряд із 2020 року започаткував низку програм підтримки кредитування: "Доступна іпотека 7%", згодом "єОселя" для населення та "Доступні кредити 5-7-9%" для бізнесу. Програми передбачають отримання клієнтами коштів у кредит під нижчі за ринкові фіксовані процентні ставки, водночас різницю ставок компенсує держава. Роль державних програм підтримки кредитування лише посилилася після повномасштабного вторгнення росії. Ці програми відіграли значну роль у підтримці кредитування під час найгостріших епізодів коронакризи та перших місяців повномасштабної війни росії проти України. Із середини 2022 року частка кредитів за програмою "Доступні кредити 5-7-9%" у портфелі бізнес-кредитів перевищує третину, а частка кредитів "єОселі" у червні 2024 року сягнула 70% в іпотечному кредитному портфелі і надалі зростає. Водночас із часом макроекономічні умови стають сприятливішими для несубсидійованого кредитування, тож державні програми починають непродуктивно з ним конкурувати, що пригнічує цінову конкуренцію за клієнтів, знижує стимули до належної оцінки кредитних ризиків, і, відповідно, послаблює кредитні стандарти. Щоб уникнути накопичення

кредитних ризиків на рівні як окремих банків, так і системи в цілому, потрібне фокусування державної підтримки на окремих сегментах та категоріях клієнтів, де вони не суперечать розвитку ринкового кредитування.

Можливі дії Національного банку: надання рекомендацій із розвитку програм субсидювання, оцінка ефективності програм, підвищення вимог до оцінки фінансового стану позичальників, обмеження LTV, DSTI, DTI для роздрібних кредитів, калібрування ваг ризику для портфелів, наданих за програмами, введення пруденційних нормативів для державних компаній-розподільників коштів за відповідними програмами.

Ефект від застосування інструментів: недопущення зниження стандартів кредитування, зростання частки кредитів, виданих під ринкові ставки, зменшення навантаження на державний бюджет.

Ризики небанківського фінансового сектору

Тривалий час регуляторні вимоги до небанківських фінансових установ, зокрема тих, що працюють із коштами населення, були здебільшого декларативними, а нагляд здійснювався менш ретельно, що призводило до регуляторного арбітражу. Фінансова звітність небанківських установ переважно не відображала належно їхній стан, ліквідність і платоспроможність, структура власності нерідко була непрозорою, виникали підозри щодо використання окремих фінансових установ для фінансових махінацій, ухилення від сплати податків, відмивання коштів. Оновлені законодавчі та регуляторні вимоги, що запроваджені після набрання чинності законом про "спліт", спрямовані на усунення зазначених проблем сектору, відповідно, відбулося очищення сегментів ринку від учасників, що не відповідали оновленим вимогам. Водночас трансформація сектору триває, а війна посилює виклики для надавачів небанківських фінансових послуг. Тож ризики для діяльності фінансового сектору зберігаються.

Норми Закону України "Про платіжні послуги" визначили нові можливості для розвитку

фінансового ринку, передусім небанківських фінансових установ, надавши їм дозвіл здійснювати послуги, що досі були властиві лише банкам. Серед таких послуг: відкриття та обслуговування рахунків, виконання переказів, у тому числі без відкриття рахунків, на умовах кредиту, зарахування чи зняття готівкових коштів на рахунки та з рахунків, емісія платіжних інструментів, здійснення еквайрингу, випуск електронних грошей та виконання платіжних операцій з ними. Нині надавачі платіжних послуг – небанківські фінансові установи в Україні мають відносно невеликі обсяги операцій і вузьку спеціалізацію: передусім зарахування готівки та перекази без відкриття рахунку. Водночас збільшення обсягів операцій, розширення їх видів та складності може призвести до поступового накопичення ризиків, особливо пов'язаних із недотриманням законодавства з питань фінансового моніторингу. Проте небанківські фінансові установи нині не несуть системних ризиків з огляду на низький рівень зв'язків з іншими фінансовими та нефінансовими установами та відносно невеликий розмір. Загальні активи небанківських фінансових установ під регуляцією Національного банку становлять близько 10% активів сектору. Ризики від діяльності цих установ зосереджені переважно у відповідних сегментах. Крім того, сама бізнес-модель діяльності небанківських фінансових установ переважно не призводить до виникнення системних ризиків. Тому застосування до них макропруденційних інструментів буде співмірне.

Дії Національного банку: розбудова системи мікро- і макропруденційного регулювання та нагляду за небанківським фінсектором, забезпечення його прозорості.

Ефект від застосування інструментів: звуження каналів регуляторного арбітражу у фінансовому секторі, вирівнювання умов конкуренції, якісніше регулювання та забезпечення вищої стійкості небанківських фінансових установ, кращий захист прав споживачів.

Зіставлення ключових ризиків банків та страхових компаній

Елемент системного ризику	Банки	Страхові компанії
Взаємопов'язаність	Мають значні зв'язки з іншими фінустановами	Обмежено пов'язані з іншими фінустановами
Строковість активів та зобов'язань	Перетворюють короткі зобов'язання в довгі активи, наражаються на значний ризик ліквідності	Активи та зобов'язання переважно кореспондують за строками, премії створюють постійний приплив ліквідності
Кореляція між ризиками діяльності	Ключові ризики діяльності (зокрема кредитний та ринковий) корелюють між собою	Ключові ризики не пов'язані, андеррайтинговий ризик слабо корелює з фінансовими ризиками

Елемент системного ризику	Банки	Страхові компанії
Кореляція ризиків діяльності з макросередовищем	Ключові ризики діяльності та втрати від них значно зростають у кризові періоди	Розмір виплат переважно не пов'язаний із макроумовами, а ризики здебільшого добре диверсифіковані
Строк виконання зобов'язань	Договірні, подекуди може виникати потреба дострокового виконання	Договірні, в разі значних втрат можуть бути розтягнуті в часі
Розмір установи	Зростання підвищує ризики через збільшення суспільної значимості	Зростання дає змогу краще диверсифікувати ризики
Унікальність послуг	Складно замінити через значний набір унікальних продуктів та послуг	Взаємозамінні, страхові портфелі порівняно просто передати від компанії до компанії

Висока концентрація кредитних ризиків

Кредитний портфель банківського сектору залишається концентрованим. За оцінками Національного банку, в жовтні 2024 року на 20 найбільших груп приватних компаній, контрольованих спільними власниками, припадало 42% валових і 17% чистих корпоративних банківських кредитів (без урахування кредитів, наданих групі компаній у ПриватБанку, що пов'язані з колишніми акціонерами та афілійованими з ними особами – 21% валових). Частка непрацюючих кредитів за цими бізнес-групами становила близько 35%. Хоча у цілому концентрація кредитного портфеля знижується з часом, вона все ще не виправдано висока, що створює надмірні кредитні ризики для сектору загалом. Національний банк очікує, що банки диверсифікують кредитні портфелі та інтенсивніше кредитуватимуть малий та середній бізнес.

Можливі дії Національного банку: інформування учасників ринку про ступінь концентрації корпоративного кредитного портфеля, щоб банки могли приймати зважені кредитні рішення, жорсткіший моніторинг стандартів оцінювання кредитних ризиків великих клієнтів, додаткові вимоги до капіталу Pillar 2, впровадження показника визначення загальної експозиції контрагентів або груп пов'язаних контрагентів (LEX).

Ефект від застосування інструментів: диверсифікація кредитного портфеля банківського сектору в розрізі як секторів, так і розміру позичальників.

Висока частка непрацюючих кредитів

Висока частка непрацюючих кредитів властива портфелям українських банків вже понад десятиліття. Переважно це результат кредитної експансії минулих років, коли стандарти оцінювання платоспроможності позичальників були низькими, а права кредиторів недостатньо захищеними. Інша вагомая причина – практика кредитування пов'язаних осіб, що припинили обслуговувати кредити під час кризи 2014–2016 років. Повномасштабне військове вторгнення росії в Україну поглибило

проблему високої частки непрацюючих кредитів. На сьогодні всі проблемні кредити визнані банками, рівень покриття непрацюючих кредитів резервами стабільно високий – понад 85%. Тому надалі непрацюючі кредити суттєво не впливатимуть на фінансові результати та капітал банків. Проте велика їх частка – тягар для банківського сектору, особливо для держбанків, у яких сконцентровано близько 84% NPL сектору (близько половини із них припадає на ПриватБанк). Національний банк вважає, що банки мають інтенсивніше розчищати баланси: непрацюючі кредити слід реструктуризувати, продати чи списати. Очікуване поліпшення інфраструктури для ринку непрацюючих активів, передбачене Стратегією з розвитку кредитування, також сприятиме зниженню частки непрацюючих кредитів.

Можливі дії Національного банку: зобов'язати банки забезпечити роботу ефективної внутрішньої системи роботи з непрацюючими активами та її моніторинг, заохотити держбанки виконувати плани дій зі скорочення обсягу непрацюючих активів, сприяти утворенню активного ринку непрацюючих кредитів.

Ефект від застосування інструментів: очищення балансів банків від проблемних кредитів, побудова систем моніторингу стану кредитного портфеля.

Нові виклики

З огляду на змінний ландшафт світового фінансового ринку та його трансформацію під впливом розвитку технологій перед Національним банком і фінансовими установами постають нові виклики. Частина з них здатна з часом набути ознак системних ризиків, що вимагатиме належного реагування макропруденційними заходами. Нині такі нові виклики лише окреслюються.

Так, вітчизняні фінустанови, передусім банки, відчувають вплив екологічних, соціальних та управлінських (ESG) ризиків на їхню діяльність, а деякі активно управляють ними. Згідно з опитуванням Національного банку в середині 2024 року третина з великих банків створили підрозділи, що опікуються цими ризиками. Водночас поступово виникає все більше ризиків переходу як складової

кліматичних ризиків, посилення заходів "м'якої дії" суспільства, які зменшують конкурентоспроможність банків та клієнтів, що не піклуються про навколишнє середовище та своїх працівників. Прикладом є доступ участі в державних програмах підтримки кредитування лише в разі відповідності ESG-критеріям. Тому розроблення банками ESG-політики та стратегій, а також повноцінна оцінка ESG-ризиків клієнтів – питання найближчої перспективи. Завдання Національного банку на цьому шляху – моніторити стан справ, напрацювати рекомендації та вимоги для впровадження банками кращої практики у сфері та запобігати негативним екстерналіям від цього процесу.

В умовах повномасштабної війни підтримка безперервності діяльності набула ключової ролі для фінустанов, а операційні ризики можуть виявитися системними. Останніми роками банки значно просунулися в питаннях забезпечення здійснення основних функцій незалежно від дії зовнішніх загроз та операційних ризиків. Водночас банки надалі відзначають кіберризик як системну загрозу неспроможності установ здійснювати свою діяльність. Крім застосування мікропруденційних інструментів для зниження ризиків на рівні окремих установ, регулятори також аналізують рівень загрози для фінансової стабільності та комунікують про це. Таку практику застосовуватиме і Національний банк, підтримуючи також активну міжвідомчу взаємодію між фінансовими установами для обміну досвідом та протидії кіберзагрозам.

Можливі дії Національного банку: поглиблений аналіз, моніторинг та комунікація про нові ризики для фінансової стабільності, розроблення рекомендацій з управління відповідними ризиками.

Цілі та інструменти макропруденційної політики в Україні

На сьогодні Національний банк уже використовував низку макропруденційних інструментів та заходів, що можна прирівняти до них. Найближчими

роками планується запровадити ще кілька інструментів – буферів капіталу. Протягом цього часу Національний банк адаптуватиме їх до українських умов, збиратиме необхідну інформацію, напрацьовуватиме моделі для оцінювання ефектів застосування зазначених інструментів.

Ураховуючи рекомендації ESRB та стан українського фінансового сектору, на додачу до п'яти базових проміжних цілей макропруденційної політики Національний банк визначив шосту – зниження рівня кредитів та депозитів в іноземних валютах у секторі. Для досягнення кожної з цілей Національний банк використовуватиме низку інструментів, наведених у нижчезазначеній таблиці.

Водночас з огляду на війну в Україні та її наслідки проміжні цілі макропруденційної політики мають свою специфіку. Через згубний вплив безпекових ризиків зростання обсягів фінансового посередництва пригальмувало. За таких умов пріоритетним є гармонійне відновлення кредитування, що не призводитиме до виникнення дисбалансів надалі. Щоб забезпечити необхідний прогрес у цьому напрямі, РФС у червні 2024 року схвалила Стратегію з розвитку кредитування. Реалізація заходів стратегії вже забезпечила поступ у кредитуванні різних секторів економіки. Тож нині в межах досягнення першої проміжної цілі макропруденційної політики Національний банк зосередить увагу на підтримці збалансованого розвитку кредитування.

Зважаючи на значний запас ліквідності банківського сектору, в разі досягнення другої проміжної цілі макропруденційної політики основна увага приділятиметься ефективнішому управлінню ліквідністю фінансового сектору для виконання ним своїх ключових функцій.

Цей перелік не є вичерпним, за потреби його буде розширено.

Цілі та орієнтований набір макропруденційних інструментів¹⁴ для України

Проміжні цілі	Можливі інструменти*
1. Недопущення надмірного зростання кредитування	Інструменти капіталу: <ul style="list-style-type: none"> ▪ вимоги до капіталу за результатами проведення стрес-тестів; ▪ буфер консервації капіталу; ▪ додаткові ваги ризику для окремих типів кредитів¹⁵; ▪ контрциклічний буфер капіталу – активація не планується протягом кількох наступних років; ▪ буфер системного ризику; ▪ секторальні вимоги до капіталу; ▪ коефіцієнт левериджу (англійською мовою leverage ratio).

¹⁴ Для банків та платіжних систем.

¹⁵ Національний банк вже застосовував цей інструмент у минулому до незабезпечених споживчих кредитів.

	<p>Інші інструменти:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ регуляторні вимоги до розрахунку пруденційних резервів (мінімальні рівні параметрів PD та LGD). ▪ Банки зобов'язані використовувати єдину скорингову модель для розрахунку пруденційних (регуляторних) резервів (кредитного ризику). Якщо загальна сума пруденційних резервів перевищує суму резервів за МСФЗ, регулятивний капітал банків зменшується на цей надлишок; ▪ вимога надавати та використовувати дані Кредитного реєстру; ▪ обмеження співвідношення основної суми кредиту та вартості забезпечення (англійською мовою loan-to-value ratio, LTV); ▪ обмеження співвідношення виплат за кредитом та доходу (англійською мовою debt service-to-income ratio, DSTI), загальної суми кредиту та доходу (англійською мовою debt-to-income ratio, DTI).
2. Недопущення дефіциту ліквідності	<p>Інструменти ліквідності:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR). Із грудня 2018 року запроваджено норматив за всіма валютами та окремо за групою іноземних валют; ▪ коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR) – запроваджено із 2021 року; ▪ норма обов'язкового резервування за короткостроковими зовнішніми запозиченнями; ▪ інші вимоги до фондування, наприклад, співвідношення кредитів та депозитів (англійською мовою loan-to-deposit ratio, LTD); ▪ додаткові вимоги до ліквідності, наприклад, буфери ліквідності; ▪ макропруденційні (диференційовані) нормативи обов'язкового резервування.
3. Обмеження концентрації ризиків	<p>Інструменти капіталу:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ вимоги до капіталу за результатами стрес-тестування; ▪ буфер системного ризику. <p>Галузеві та інші інструменти:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ обмеження концентрації великих кредитних ризиків. На сьогодні максимальна сума кредиту, яку банк може видати одному контрагенту чи групі пов'язаних між собою осіб, становить 25% регулятивного капіталу; ▪ обмеження кредитів пов'язаним із банком особам (на сьогодні становить 25% регулятивного капіталу). Національний банк запровадив жорстке правило, що регулятивний капітал банку коригується на суму перевищення обсягу кредитів пов'язаним особам над встановленим лімітом, під час воєнного стану такі кредити заборонені; ▪ додаткові вимоги до капіталу в разі значних концентрацій у окремих секторах чи типах кредитів.
4. Обмеження впливу викривлених стимулів (зокрема державних банків)	<p>Інструменти капіталу:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ вимоги до капіталу за результатами стрес-тестування; ▪ буфер системної важливості та інші додаткові вимоги до капіталу системно важливих банків. ▪ буфер системного ризику. <p>Інші інструменти:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ сприяння оновленню та реалізації стратегії розвитку державних банків; ▪ надання рекомендацій для посилення практики управління ризиками.
5. Підвищення стійкості фінансової інфраструктури	<p>Інші інструменти:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ *посилений оверсайт ключових елементів платіжної інфраструктури; ▪ *підвищення стійкості платіжних систем центрального банку (СЕП НБУ, ПРОСТІР).
6. Зниження рівня активів та зобов'язань банків в іноземних валютах у секторі	<p>Інструменти ліквідності:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ *коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) в іноземній валюті. <p>Інші інструменти:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ *заборона валютних кредитів домогосподарствам. Її запровадили на законодавчому рівні в 2009 році на невизначений термін. Передумов для послаблення такого обмеження на сьогодні немає; ▪ *обмеження відкритої валютної позиції. Станом на серпень 2024 року діють ліміти на коротку та довгу валютні позиції банків на рівні 5% регулятивного капіталу. Національний банк змінюватиме ліміт залежно від ситуації на валютному ринку, проте обмеження зберігатиметься й надалі; ▪ *вимоги до перебалансування валютної структури кредитного портфеля за результатами стрес-тестування банків; ▪ *підвищена норма резервування за валютними депозитами; ▪ *підвищені значення PD та LGD для кредитів у іноземній валюті, що оцінюються на груповій основі; ▪ *норма обов'язкового резервування за короткостроковими зовнішніми запозиченнями; ▪ запровадження додаткових ваг ризику для валютних активів; ▪ установлення жорсткіших вимог до оцінювання кредитного ризику за кредитами в іноземній валюті.

* Інструменти, які вже застосовуються. Інші інструменти Національний банк може запровадити в майбутньому.

Згодом можна очікувати появи окремих інструментів для небанківського фінансового сектору, передусім для страхових компаній, відповідно до розвитку релевантного інструментарію в ЄС. Національний банк додатково вивчить європейську практику і може запровадити найкращий досвід в Україні з урахуванням розвитку вітчизняного фінансового сектору.

Система комунікацій

Налагоджені комунікації – вагомий фактор ефективності макропруденційної політики. Вони дають змогу формувати очікування цільових аудиторій, сприяють усвідомленню ризиків громадськістю, підвищують рівень обізнаності про макропруденційне регулювання.

Цільові аудиторії та завдання комунікацій макропруденційної політики

Комунікація макропруденційної політики містить три складові:

- пояснення системи макропруденційного регулювання. Національний банк розповідає про цілі макропруденційної політики, повноваження відповідних органів, систему прийняття рішень, наявні інструменти. Ця Стратегія – частина такої роботи;
- попередження про ризики. Проаналізувавши системні ризики, Національний банк інформує про найсуттєвіші з них, якщо оприлюднення такої інформації не створює загрози;
- повідомлення про макропруденційні заходи. Разом із запровадженням макропруденційного інструменту Національний банк пояснює свої дії фінустановам, надає їм шаблони або інструкції для розрахунків.

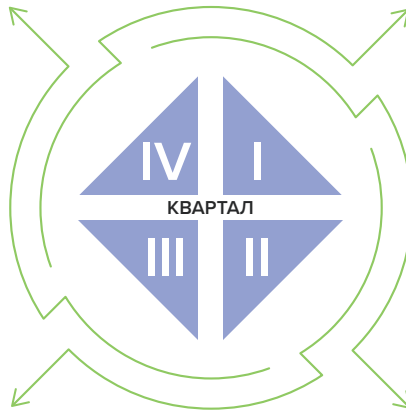
Ключовий інформаційно-аналітичний продукт про системні ризики – Звіт про фінансову

стабільність. Інші важливі регулярні публікації Національного банку: Огляд банківського сектору, Огляд небанківського фінансового сектору, Опитування про системні ризики, Опитування про умови банківського кредитування. Щороку оприлюднюються результати стрес-тестування (що є частиною оцінки стійкості банків та банківської системи) та звіт про діяльність РФС. Крім того, Національний банк проводить регулярні семінари для закладів вищої освіти з актуальних питань регулювання фінансового сектору та інші нерегулярні комунікаційні та навчальні заходи.

Основний канал для комунікації – розділ "Фінансова стабільність" на сторінці офіційного Інтернет-представництва Національного банку. Крім ключових публікацій, у розділі є додаткові тематичні матеріали, присвячені, наприклад, непрацюючим активам та іпотечному кредитуванню.

Цикл комунікацій із фінансової стабільності

- Звіт про фінансову стабільність
- Результати стрес-тестування
- Опитування про системні ризики
- Огляд банківського сектору
- Огляд небанківського фінансового сектору
- Опитування про умови банківського кредитування
- Опитування про банківське фондування
- Огляд банківського сектору
- Огляд небанківського фінансового сектору
- Опитування про умови банківського кредитування
- Опитування про банківське фондування

- Огляд банківського сектору
 - Огляд небанківського фінансового сектору
 - Опитування про умови банківського кредитування
 - Опитування про банківське фондування
 - Річний звіт про діяльність РФС
 - Звіт про фінансову стабільність
 - Опитування про системні ризики
 - Огляд банківського сектору
 - Огляд небанківського фінансового сектору
 - Опитування про умови банківського кредитування
 - Опитування про банківське фондування
-

Глосарій

Буфер капіталу – обсяг капіталу, який фінансова повинна утримувати понад регуляторний мінімум. Може встановлюватись уніфіковано для всіх фінансових установ (чи групи фінансових) або визначатись індивідуально за результатами оцінки ризиків.

Втрати в разі дефолту (LGD) – коефіцієнт, що відображає рівень втрат (збитків) унаслідок дефолту боржника / контрагента.

Екологічні, соціальні та управлінські (ESG) ризики – це ризики будь-якого негативного фінансового впливу на фінансову установу, що виникають внаслідок поточного або потенційного впливу ESG-факторів на її контрагентів або інвестовані активи¹⁶. ESG-ризики матеріалізуються через традиційні категорії фінансових ризиків (кредитний ризик, ринковий ризик, операційний та репутаційний ризики, ризики ліквідності та фондування).

Екологічні, соціальні та управлінські (ESG) фактори у фінансовому секторі – це фактори, які використовуються для оцінки діяльності фінансової установи або інвестицій з точки зору їхнього впливу на навколишнє середовище, суспільство та управління.

Імовірність дефолту (PD) – коефіцієнт, що відображає ймовірність припинення виконання боржником / контрагентом своїх зобов'язань (дефолт).

Інструмент макропруденційної політики – вимоги та обмеження, що застосовуються до фінансової системи в цілому або окремих груп її учасників з метою досягнення проміжних та стратегічних цілей макропруденційної політики.

Макропруденційна політика (МП) – комплекс заходів, спрямованих на виявлення та оцінку системних ризиків для фінансової стабільності та пом'якшення цих ризиків.

Непрацюючий актив / кредит – актив, за яким прострочення погашення боргу перевищує 90 днів (30 днів для банків-боржників) або за яким контрагент неспроможний забезпечити виконання зобов'язань без стягнення забезпечення.

Регуляторний арбітраж – практика фінансових інститутів користуватися перевагами більш м'якого регулювання з метою збільшення прибутків, що може призводити до накопичення системних ризиків.

Системний ризик – можливість такого функціонального ураження всієї або частини фінансової системи, яке не даватиме змоги належним чином перерозподіляти фінансові ресурси, що матиме потенційні негативні наслідки для економіки. Має циклічну та структурну складову.

Системно важливі фінансові інститути – фінансові установи, банкрутство яких з огляду на їх масштаб, складність, незамінність та взаємопов'язаність з іншими установами може призвести до значних дисбалансів у фінансовій системі та економіці.

Стрес-тестування – діагностичний інструмент для оцінки стійкості фінансових інститутів та/або фінансових систем до потенційних шоків, таких як різкі зміни внутрішніх та/або зовнішніх економічних умов чи поведінки економічних агентів.

Структурний ризик – зумовлений розподілом ризиків та зв'язками між учасниками системи, через які система стає вразливою.

Фінансова стабільність – стан фінансової системи, за якого вона здатна належно виконувати свої основні функції, такі як фінансове посередництво та здійснення платежів, а також протистояти кризовим явищам.

Фінансова система вважається стабільною, якщо:

- 1) вона ефективно перерозподіляє ресурси від власників заощаджень до інвесторів;
- 2) фінансові ризики ретельно оцінюються та адекватно управляються;
- 3) вона здатна абсорбувати шоки без значних негативних наслідків.

Циклічний ризик – пов'язаний зі схильністю економічних агентів брати на себе значні ризики в періоди економічного підйому.

SREP (англійською мовою Supervisory Review and Evaluation Process) – процес наглядової оцінки та перевірки, під час якого оцінюються ризики кожного банку за такими елементами, як бізнес-модель, корпоративне управління, достатність капіталу та ліквідності.

¹⁶ Регламент (ЄС) 2024/1623 Європейського Парламенту та Ради від 31 травня 2024 року про внесення змін до Регламенту (ЄС) № 575/2013 щодо вимог до кредитного ризику, ризику коригування кредитної оцінки, операційного ризику, ринкового ризику та мінімального обсягу випуску.